

своє право раніше, тепер має реалізувати свій обов'язок, щоб хтось інший реалізував своє право. Однак у суспільстві із соціальною нерівністю в одних збільшується кількість обов'язків, а в інших – кількість прав. І це, насамперед, пов'язано із накопиченням багатств і можливістю «купувати» права інших. Проілюструвати зазначене можна на прикладі виборів різних рівнів. Якщо вибори в український парламент І і ІІ скликань і місцеві органи влади проходили на всенародному ентузіазмі, то вже в другій половині 90-х років голоси виборців (чи їхнє «право обирати») дедалі частіше стали «продавати».

З правами в духовній сфері ситуація складніша. Однак і їх реалізація передбачає наявність обов'язків. За умов капіталізму навіть духовні права й обов'язки можна перетворити на предмет торгу (тобто ринкових відносин).

Таким чином, правовий статус людини завжди передбачатиме дихотомію прав й обов'язків. Абсолютизацію прав і нівелювання обов'язків як у теорії, так і на практиці необхідно подолати. Гармонійний розвиток соціуму можливий лише за умов відновлення гармонії прав та обов'язків.

Косьмій Михайло Михайлович,
декан факультету архітектури
та будівництва Приватного вищого
навчального закладу Івано-
Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького,
кандидат юридичних наук, доцент

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ В МІСТОБУДІВЕЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Нині питання впливу морально-етичних норм на законодавство набуває неабиякої актуальності. Етика – наука, що вивчає походження, зміст і розвиток явищ моральності та моралі. Моральність – система норм поведінки членів певної людської спільності (колективу, суспільства) в історично окреслених умовах. Моральні відносини – дії людей, спрямовані

один на одного з приводу дотримання чи порушення моральних норм. Як би не вчинила людина – її дії дістають моральну оцінку [1, с. 368–369].

В Україні засновником школи філософії права є академік М. В. Костицький, який вважає, що світоглядними джерелами європейського (зокрема й українського) права є еллінська філософія права, теорія і норми римського права та християнська етика. Еллінську філософію права досліджував С. Меленко, римське позитивне право – В. Вовк, а християнську (власне християнську доктрину) – І. Луцький [2, с. 25]. На думку М. В. Костицького, християнські принципи нерозривно пов'язані з моральністю, правом як світоглядними засадами сучасної людської цивілізації. Ці базові нормативи поведінки людини (ще й у зв'язку з релігійними нормами) взаємодіють і взаємодоповнюють один одного, забезпечують зв'язок між законами Універсуму та людськими законами. Упродовж майже чотирьох століть після проголошення Р. Декартом «*Cogito ergo sum*» існувала прірва між матеріальним і духовним, між законом і мораллю. Це відображено в юридичному позитивізмі та нормативізмі. На жаль, більшість юристів (і не лише практиків, а й теоретиків) заперечують взаємозв'язок закону й моралі, моральну визначеність закону, моральність як невід'ємну складову верховенства права тощо [3, с. 8].

Саме крізь призму морально-етичних цінностей потребує вдосконалення, зокрема, містобудівельне законодавство.

Варто акцентувати увагу на низку спільних рис у процесі регулювання законодавства у сфері містобудування та суспільних відносин. Прийнято вважати, що правове регулювання не застосовують до тих сфер суспільного буття, які не піддаються зовнішньому контролю. Право не здатне (і не повинне) спеціально визначати думки людини, її внутрішню позицію з будь-яких питань. Однак правове регулювання тісно пов'язане з державою. Саме держава в особі її вповноважених органів відповідно до закономірностей розвитку й потреб суспільного життя встановлює загальні засади (принципи, цілі, завдання, межі) та розробляє основні засоби правового регулювання. Містобудівельне законодавство є саме такою

категорією права. Причиною зазначеного є те, що, з одного боку, основним завданням цієї галузі права є забезпечення комфорту громадян, а з другого – бажання власне людей не є визначальним для основних містобудівельних норм. Свідомість людини схильна до формування власного уявлення про комфорт, саме тому комфорт суспільства трактує кожен член суспільства по-різному.

Досі недостатньо дослідженими лишаються етичні аспекти архітектури. Техніка, яка є продуктом культури, служить іноді умертвінню культури, а не продовженню її життя. Реставратори, керуючись власними недостатньо перевіреними теоріями або сучасними уявленнями про красу, стають руйнівниками пам'яток минулого, а не їхніми охоронцями. Знищують пам'ятки й містобудівельники – адже здебільшого вони не мають повних історичних знань. Будівельників притягують до себе старі місця, обжиті, такі, що видаються особливо красивими й цікавими. Містобудівельники мають володіти знаннями в галузі екології культури. З огляду на це, не можна ігнорувати парадокс: пам'ятки архітектури заважають містобудівельникам лише там, де вони є. Оскільки містобудівний розвиток певною мірою опікується центром цього розвитку – історичним центром міста, проблеми охорони, збереження та реставрації пам'яток виникають лише там, де наявні проблеми розвитку міського центру [1, с. 367–368].

Морально-етичні аспекти архітектури не є чимось «зовнішнім» і чужим її сутності, вони є органічною складовою її змісту й функцій. Аналізуючи етичну роль архітектури, головну роль слід відвести людині з усіма її потребами матеріального й духовного рівнів.

Кожний архітектурний об'єкт отримує не лише естетичну, а й моральну оцінку своєї доречності, суспільної корисності, впливу на життя громадян. Моральність в архітектурі може бути окреслена так: об'єкт, який будує архітектор, має радувати не тільки його, а й інших людей.

Архітектурні норми й традиції є так само історичними, причому їхня історія відображає історію і соціальну, і моральну. Прагнення перетворити будинок на фортецю

реалізується архітектурно, але виникає або зникає відповідно до морального клімату епохи. А от полігамія (багатоженство), що є моральною нормою в деяких східних народів, архітектурно реалізується в гаремі.

Вплив моральних норм на сферу містобудування зумовлений тим, що ця сфера пов'язана, насамперед, із землекористуванням, а земля є основним благом і власністю людини, українця. Загалом нормативна особливість моралі полягає в тому, що вона охоплює своїми нормативними вимогами всю сферу суспільних відносин, незалежно від того, чи регулюють їх інші соціальні норми (зокрема і право) [4, с. 42].

Таким чином, відображення етичних і моральних норм у містобудівельному законодавстві надасть можливість ефективніше застосовувати норми чинного законодавства та зменшить статистику конфліктних ситуацій, що виникають на підґрунті неприяних стосунків між замовниками, архітекторами й населенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беломесяцев А. Б. Філософські основи архітектури / А. Б. Беломесяцев ; Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. – Київ : ПСМ АМУ, 2005. – 488 с.

2. Костицький М. В. Філософський аналіз європейського права та його трьох світоглядних джерел / М. В. Костицький // Філософські та методологічні проблеми права. – 2009. – Вип. 1. – С. 22–30.

3. Філософсько-правове дослідження впливу християнських засад суспільства на правову систему України : монографія / [В. М. Вовк, М. В. Костицький, А. І. Луцький та ін.] ; за заг. ред. М. М. Косьмія. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2017. – 340 с.

4. Косьмій М. М. Вплив морально-правових норм на регулювання сучасних містобудівних відносин в Україні / М. М. Косьмій // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2014. – Вип. 10. – С. 38–43. – (Серія «Право»).